

Анотація. Стаття посвячена раскрытию теоретических и практических вопросов формирования и реализации финансовой политики государства в социальной сфере в условиях трансформационной экономики. Раскрываются факторы и подходы финансирования социальной защиты. Проведен анализ государственного финансирования и показателей социальной защищенности населения в Украине. Определены сложности финансирования социальной сферы в Украине. Сделаны выводы и обобщения по финансированию социальной защиты в трансформационной экономике.

Ключевые слова: финансовая политика в социальной сфере, система социальной защиты населения, государственное финансирование социальной защиты, социальные риски, расходы социальной направленности, пенсионный фонд.

Summary. The article is devoted to theoretical and practical problems of formation and realization of the state financial policy in the social sphere in the conditions of transformation economy. Factors and approaches of social protection financing have been disclosed. Analysis of public finance and social protection of population figures in Ukraine presented. It has determined peculiar properties complexity of financing the social sphere in Ukraine. The article has done conclusions and generalizations about the financing of social protection in the transformational economy.

Key words: fiscal policy in the social sphere, social security system, public financing of social protection, social risks, expenses in the social sphere, retirement fund.

УДК 339.9:061.1 ЄС

Кушнір Н.О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Стебляк Д.М.

*викладач кафедри міжнародних відносин
Ужгородського національного університету*

Kushnir N.O.

*PhD, Associate Professor of International Economic Relations
Uzhgorod National University*

Steblyak D.M.

*Lecturer of International Relations Department
Uzhgorod National University*

НЕРІВНОМІРНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС

UNEVEN OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE EU'S COUNTRIES

Анотація. В роботі проаналізовано причини та передумови економічного розвитку країн Європейського Союзу. Описано країни, які економічно розвинуті та «країни периферії» на європейському просторі. Досліджено особливості нерівномірності економічного розвитку країн ЄС. Також досліджено можливості та перспективи взаємодії країн-членів ЄС з подолання економічних нерівномірностей у контексті європейської конвергенції. Проаналізовано проблеми та перспективи подолання нерівномірності економічного розвитку країн ЄС.

Ключові слова: Європейський Союз, економіка, країна, країни периферії, економіка ЄС, економічно сильні країни ЄС.

Вступ та постановка проблеми. Сучасний світогосподарський розвиток характеризується процесами глобалізації та регіоналізації, що формують економічні центр і периферію як форми міжнародного розподілу праці та, зазвичай, стають фактором, що породжує нерівності у просторовому розвитку. Глобалізація, яка є ознакою сучасної міжнародної економічної системи, набула суперечливого і асиметричного характеру, оскільки її вигоди та загрози розподіляються вкрай нерівномірно на між-країновому рівні, що свідчить про її нинішню нездатність забезпечити економічну рівновагу у світовій економіці. Європейський Союз як форма регіоналізації у глобаль-

ному просторі в середині свого угруповання об'єднав різні за рівнем розвитку країни, взявши тим самим на себе з самого початку місію подолання економічних нерівностей між ними з перспективою переростання у союз відносно рівномірно розвинутих національних економік. У вирішенні цієї проблеми ЄС досяг суттєвих успіхів, хоча повною мірою її не вдається виконати.

Сучасна європейська інтеграція має нерівномірний характер, спостерігаються значні нерівності між старими та новими країнами-членами ЄС, центр-периферійна структура європейської економіки стає досить різноманітною. З одного боку, швидкими темпами розвиваються

нові країни-члени ЄС, з іншого – посилюється економічне відставання південних країн-членів ЄС. За таких умов подолання нерівностей між центром та периферією набуває пріоритетного значення для сучасної регіональної політики ЄС, та набутий досвід є корисним для країн з ринками, що розвиваються, зокрема для України. Запозичення досвіду подолання нерівностей в ЄС є необхідним для України, що відкриває можливості тіснішої співпраці з країнами-членами ЄС поза інтеграційним союзом та наближення до європейського рівня розвитку з метою подальшої інтеграції до Європейської Спільноти.

Аналіз останніх досліджень. Питанням світового господарства та економічної нерівномірності країн присвячені роботи Ф. Броделя, І. Валлерстайна, М. Кітінга. Значний внесок у розвиток концепцій нерівномірного розвитку зробили І. Бусигіна, Т. Венаблес, О. Грицай, Г. Іоффе, В. Кристалер, П. Кругман, Д. Моделскі, Г. Мюрдаль, Ф. Перру, Р. Пребіш, Д. Пуго, А. Трейвіш, І. фон Тюнен, А. Френк. Проблеми нерівномірного розвитку відобразили в своїх працях вітчизняні вчені-економісти, а саме Л. Антонюк, І. Бабець, О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, І. Гладій, А. Філіпенко. У дослідженні залучено матеріали з офіційних сайтів ЄС та інших спеціалізованих інституцій ЄС.

Метою статті. Проаналізувати нерівномірність економічного розвитку країн Європи на прикладі ЄС та дослідити економічно розвинуті та слабкі країни ЄС.

Викладення основного матеріалу дослідження. Нерівномірність соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень (національних та наднаціональних) являє собою одне з найбільш актуальних питань розробки економічної політики для більшості країн. Європейська статистична комісія проводить регулярні дослідження регіональних диспропорцій для інформування політиків та суспільства про рівні розвитку регіонів і, зокрема, про ситуацію на нижньому кінці шкали доходів, тобто в найменш розвинених територіях. Своєчасне виявлення нерівномірності стало головним завданням Євростату, Світового банку і Міжнародного валютного фонду. Численні дослідження Світового банку по більшості країн світу відображають високий ступінь диференціації всередині країн за доходами [1]. За аналізований період близько 80% країн світу показують високий ступінь роз'єднаності за показником внутрішньорегіональних доходів, що аналізується на підставі індексу Джині, який перевищує 30%. Світовий індекс Джині досягає 70%, що свідчить про дуже високий ступінь неоднорідності населення за доходами. Під регіоном у країнах ЄС вважається адміністративно-територіальна одиниця держав-членів ЄС. Однак оскільки рівнів і типів цих одиниць може бути дуже багато і у різних країнах ЄС адміністративно-територіальні одиниці можуть сильно відрізнятися між собою, було розроблено методику визначення регіонів різних рівнів. Головним чином ця класифікація регіонів використовується в статистиці та регіональній політиці. Вона отримала назву NUTS (Nomenclature of territorial units for statistics) – номенклатура територіальних одиниць для статистики. Такий розподіл дає змогу вирішувати такі задачі:

- 1) Збір, гармонізація і розвиток регіональної статистичної інформації у країнах ЄС;
- 2) Соціально-економічний аналіз регіонів різних рівнів;
- 3) Формування регіональної політики ЄС [2].

З метою проведення ґрунтовних регіональних досліджень під європейськими регіонами маються на увазі регіони рівня NUTS 2, які відповідають класифікації, затвердженій в Постанові від 26.05.2003 р. «Про створення загальної класифікації територіальних одиниць для статистики (NUTS)». Дана класифікація представляє ієрархічну систему поділу економічної території ЄС на 3 рівні:

– NUTS 1 – основні соціально-економічні регіони;

– NUTS 2 – основні регіони, що використовуються в регіональній політиці;

– NUTS 3 – малі області (міста) для конкретних аналізів.

Критерієм групування територій виступає чисельність населення, тобто: NUTS 1 – від 3-х до 7-и млн жителів; NUTS 2 – від 800 тис. до 3-х млн; NUTS 3 – від 150 до 800 тис. жителів. Деякі з країн ЄС, наприклад, Великобританія, Польща, Німеччина, застосовують й більш дрібні формування, що відповідають четвертому та п'ятому рівням NUTS, або рівням місцевої регіональної статистики. Чисельність регіонів ЄС за NUTS представлена в таблиці 1.

Таблиця 1
Кількість регіонів NUTS в країнах ЄС
(на початок 2015 р.) [3]

Назва країни	Регіони NUTS 1-го рівня	Регіони NUTS 2-го рівня	Регіони NUTS 3-го рівня
Бельгія	3	11	44
Болгарія	2	6	28
Чехія	1	8	14
Данія	1	5	11
Німеччина	16	39	429
Естонія	1	1	5
Греція	4	13	51
Іспанія	7	19	59
Франція	9	26	100
Ірландія	1	2	8

Як видно з наведених в таблиці 1 даних, регіони країн ЄС дуже відрізняються за адміністративно-територіальною організацією. Крім цього, країни ЄС також дуже диференційовані як за кількістю населення і території, так і за основними соціально-економічними показниками розвитку (ВВП на одиницю населення, рівень безробіття, видатки на НДДКР). Загальна кількість людей, яка проживає в країнах Євросоюзу, складає більше 500 млн осіб. При цьому чисельність населення в окремих країнах коливається в межах від 417,5 тис. осіб (Кіпр) до 81,8 млн осіб (Німеччина) або у 196 рази. Загальна площа території ЄС складає більше 4,4 млн кв. км, і у окремих країнах коливається від 316 кв. км (Мальта) до 632,8 тис. кв. км (Франція) або в 2 тис. разів. Сума ВВП у 2014 р. по країнам Євросоюзу в цілому склала 12,7 трлн. євро, коливання показника склало 395 разів від 6,6 млрд. євро (Мальта) до 2,6 трлн. євро (Німеччина) [4]. Рівень безробіття в 2015 р. по ЄС склав 10,4%, при цьому найнижчий рівень – 4,3% (Австрія), а найвищий – 25,0% (Іспанія), різниця – у 5,8 рази. Видатки на НДДКР в 2015 р. (в % до ВВП) при середньому показнику по ЄС 2,05% коливались від 0,5% (Румунія) до 3,8% (Фінляндія) або у 7,6 рази. Ще більша диференціація соціально-економічного розвитку регіонів в країнах ЄС спостерігається при аналізі показників NUTS 2-го та 3-го рівнів, що є наслідком великих розбіжностей адміністративно-територіального устрою країн та їх соціально-економічного розвитку, обумовлених їх

духовно-моральними, історичними, культурними, етнічними, соціальними, економічними та іншими чинниками.

Впроваджена [7] в ЄС класифікація регіонів дозволяє не тільки уніфікувати статистичний облік територіальних одиниць, але й виокремлювати пріоритетні напрями фінансування проблемних регіонів. У відповідності до цілей європейської структурної регіональної політики пріоритетними є проекти, що фінансуються на рівні NUTS 1, 2, 3. Але, з точки зору державної підтримки проблемних регіонів, найважливішим є рівень 2, адже саме на цьому рівні здійснюється розробка програм регіонального розвитку та освоєння коштів структурних фондів.

Фактично «центр» формує технологічну базу «периферії» за рахунок включення нерозвинутих та слабозвинутих країн в сферу міжнародного поділу праці через фінансові та торгові потоки, які контролюються розвинутими державами. Тим самим «центр» створює в масштабах світового господарства специфічний технологічний простір, в якому він (зберігаючи за собою провідну роль) контролює найбільш передові технології та інноваційні галузі і, тим самим, монополізує провідну ланку науково-технічного прогресу [3].

Аналізуючи статистику за рівнями NUTS 1, 2, 3 можна зробити висновок, що найбагатшими регіонами є адміністративні одиниці Великобританії (Лондонський регіон), Люксембургу, Німеччини [7] (таб. 2).

Провідними регіонами в рейтингу NUTS-2 регіонального ВВП на душу населення у 2014 р. були Лондон в Сполученому Королівстві (539% від середнього рівня), Велике Герцогство Люксембург (266%) і Брюссель в Бельгії (207%). Цифри для цих трьох регіонів, однак, штучно накачані за допомогою жителів приміської зони, які не проживають в цих регіонах. Тобто, роблячи аналіз, потрібно зважати на те, що багато людей працюють в цих країнах, регіонах, а живуть в інших, і частина їхніх прибутків залишається в тих країнах чи регіонах, де вони працюють, піднімаючи їх в економічному розвитку, а при дослідженні в населення вони не входять, тому що є частиною інших країн чи регіонів.

У таблиці 3, яка розроблена згідно стратегічних досліджень Євростата, досліджено нерівномірності в існуванні найбідніших та найбагатших країн ЄС за наступними регіонами.

Найбільш сильними в економічному співвідношенні є Вели-

кобританія, Люксембург, Німеччина, Франція, Бельгія, Італія та інші.

Очолоє рейтинг Люксембург – частково за рахунок значної кількості транскордонних працівників станом на 2015 р.

Люксембург залишається найбагатшою країною ЄС, а Болгарія, незважаючи на низку покращень в останні три роки, як і раніше, є найбіднішою, свідчать дані Eurostat. За підрахунками Eurostat, ВВП на душу населення склав у Люксембурзі 263% від середнього значення в ЄС у 2012 р. Болгарія, яка приєдналася до ЄС у 2007 р. разом із Руму-

Таблиця 2

Найбагатші регіони ЄС в економічному співвідношенні

№ п/п	Регіон	Країна	ВВП на душу населення	
			В євро	У % від середнього показника за ЄС-28
1.	Внутр. Лондон-Захід	 Сполучене Королівство	148,000	539%
2.	Люксембург	 Люксембург	73,000	266%
3.	Брюссель	 Бельгія	57,000	207%
4.	Гамбург	 Німеччина	56,600	206%
5.	Внутр. Лондон-Схід	 Сполучене Королівство	56,100	204%
6.	Братиславський край	 Словаччина	51,200	186%
7.	Обербайн	 Німеччина	49,100	179%
8.	Іль-де-Франс	 Франція	49,000	178%
9.	Прага	 Чехія	47,500	173%
10.	Стокгольм	 Швеція	47,200	172%

Джерело: Євростат; [3]

Таблиця 3

Найбагатші країни в економічному співвідношенні

№ п/п	NUTS-1 Регіон	Країна	ВВП на душу населення	
			В євро	У % від середнього показника по ЄС-28
1.	Люксембург	 Люксембург	73,000	266%
2.	Брюссель	 Бельгія	57,000	207%
3.	Гамбург	 Німеччина	56,600	206%
5.	Лондон	 Сполучене Королівство	51,200	186%
4.	Іль-де-Франс	 Франція	49,000	178%
6.	Бремен	 Німеччина	44,100	161%

Джерело: Євростат; [3]

Таблиця 4

Рівень різних показників найбідніших країн ЄС

Країни за ВВП	ВВП (номінальний) в млрд євро, 2015	ВВП (номінальний) на душу населення 2015, євро	Держ. борг, % від ВВП, 2015	Інфляція річна, % (2015)
 Болгарія	44.2	6,100	26.7	-1.1
 Хорватія	43.9	10,400	86.7	-0.3
 Словенія	38.5	18,700	83.2	-0.8
 Литва	37.2	12,800	42.7	-0.7
 Латвія	24.4	12,300	36.4	0.2
 Естонія	20.5	15,600	9.7	0.1
 Кіпр	17.4	20,600	108.9	-1.6
 Мальта	8.8	20,400	63.9	1.2

Джерело: [51]

нією, має найнижчий рівень добробуту, що вимірюється у ВВП на душу населення у розмірі 47% від середнього значення в ЄС. У Румунії цей показник дорівнює 50%. Люксембург лідирує у рейтингу частково за рахунок значної кількості транскордонних працівників: вони здійснюють свій внесок у ВВП країни, але при цьому не враховуються при підрахунку населення, оскільки живуть у сусідніх країнах – Німеччині, Франції та Бельгії. Другою у списку найбагатших країн ЄС стала Австрія, що збільшила минулого року ВВП до 130% від середнього в Європі зі 129 у 2011 р. і 127 у 2010 р. Парадоксально, але Ірландія, яка у 2010 р. просила допомоги у Міжнародного валютного фонду і Єврозони через втрату доступу до кредитних ринків, зберегла за собою третє місце з показником у 129%, який так і не змінився з 2010 р. [6].

Найбіднішими є регіони Румунії, Греції, Болгарії та деяких інших країн.

У зв'язку з економічною нерівномірністю розвитку ЄСкладає всіх зусиль для подолання цього фактору.

Політика подолання нерівностей між високорозвинутими та слабкорозвинутими економіками здійснюється в ЄС протягом 30 років, змінюючи свій характер, засоби та пріоритети. Ця політика – одна із найдинамічніших напрямів діяльності, про що свідчить зростання бюджетних витрат ЄС: 1989–1993 рр. – 75 млрд євро, 1994–1999 рр. – 161 млрд євро, 2000–2015 рр. – близько 200 млрд євро [50].

Обсяги капіталів, що забезпечують виконання цілей щодо подолання нерівностей через механізми структурних є досить суттєвими. Так, для допомоги країнам ЄС на 2013–2016 рр. з бюджету ЄС виділено 347,41 млрд. євро, що становить 35,7% загального бюджету ЄС. Ці кошти розподілені відповідно до цільових програм:

- Ціль 1 (конвергенція) – 81,54%;
- Ціль 2 (конкурентоспроможність та зайнятість) – 15,95%;

– Ціль 3 (європейська територіальна кооперація) – 2,52% [3].

Передбачається, що реалізація програм структурних фондів в період 2013–2016 рр. матиме такі наслідки: підвищення рівня ВВП та зростання зосередження капіталу, створення понад 700 тисяч нових робочих місць, зростання промислового виробництва в абсолютних показниках.

Основною метою фінансування цілей структурних фондів ЄС є подолання нерівностей в європейському територіальному просторі. Головним критерієм для визначення економічно відсталих країн ЄС є показник 75% і нижче ВВП на душу населення від середнього по ЄС.

ЄС докладає всіх зусиль для того, щоб усунути цю диференціацію за допомогою фінансової допомоги регіонам, вдосконалення інфраструктури, дотацій сільському населенню та інше. Але зараз ЄС спіткнувся з проблемами, які в деякій мірі відвели його погляд від цих проблем, а це, в свою чергу, посилює нерівномірність економічного розвитку країн ЄС. Насамперед це:

- криза з мігрантами;
- політична нестабільність в деяких країнах ЄС;
- проблеми з деякими частинами країн – ЄС, які вимагають незалежності (Шотландія, Північна Ірландія, Каталонія та інші);
- ситуація в Україні в деякій мірі дестабілізує ситуацію в ЄС;
- вагомі проблеми з тероризмом в ЄС;
- процес виходу Великобританії з ЄС та інші.

Висновки. Отже, на даному етапі розвитку нерівномірність економічного розвитку країн ЄС стає дедалі все більшою, і чітко виокремлюються багаті та бідні країни ЄС, які, в свою чергу, докладають багатьох зусиль для того, щоб зменшити цей феномен. І увага звертається не тільки на нерівномірність економічного розвитку країн ЄС, але і регіонів країн.

Список використаних джерел:

1. Schwab K., Sala-i-Martin X. The Global Competitiveness Report 2014–2015 Full Data Edition / K. Schwab, X. Sala-i-Martin. – Geneva: World Economic Forum. – 2014. – 565 p.
2. Villaverde J. Regional Disparities in the EU. Are They Robust to the Use of Different Measures and Indicators? / J. Villaverde, A. Maza – Stockholm. : Swedish Institute for European Policy Studies, 2011. – 54 p.
3. Найбагатші регіони ЄС в економічному співвідношенні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7192292/1-26022016-AP-EN.pdf/602b34e8-abba-439e-b555-4c3cb1dbb6e>
4. Рівень різних показників найбідніших та найбагатших країн ЄС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&init=1&pcode=tec00001&language=en>
5. Рівень ВВП Люксембургу на душу населення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2015/06/17/547107/>
6. Євростат назвав найбагатші та найбідніші країни Європи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/WORLD/yevrostat-nazvav-naybagatshi-ta-naybidnishi-krayini-yevropi-133772_.html
7. NUTS – Nomenclature of territorial units for statistics. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/overview>

Анотація. В роботі проаналізовані причини і предпосылки економічного розвитку стран Европейского Союза. Описаны страны, экономически развитые и «страны периферии» на европейском пространстве. Исследованы особенности неравномерности экономического развития стран Европейского Союза. Также исследованы возможности и перспективы взаимодействия стран-членов Европейского Союза по преодолению экономических неравномерностей в контексте европейской конвергенции. Проанализированы проблемы и перспективы преодоления неравномерности экономического развития стран ЕС.

Ключевые слова: Европейский Союз, экономика, страна, страны периферии, экономика ЕС, экономически сильные страны ЕС.

Summary. The paper analyzes the causes and preconditions of economic development of the European Union. Described countries that are economically developed and “peripherals country” in Europe. The features of uneven economic development of the European Union. Also investigated the possibilities and prospects of interaction of the Member States of the European Union to overcome the economic irregularities in the context of European convergence. The problems and prospects of overcoming the uneven economic development in the EU. The EU is trying to overcome the uneven economic development not only countries, but regions in the EU. To this contributes much efforts.

Key words: European Union, economy, country, peripherals member countries, EU economy, economically strong EU countries.